

Tadeusz M. Trajdos

UWAGI O POLSKIEJ JURYSDYKCJI KOŚCIELNEJ NA SPISZU

Górny Spisz (Zamagurze, okręg podoliniecki) podlegał pierwotnie jurysdykcji diecezji krakowskiej. Prawa zwierzchnie nad parafią Marii Panny w Podolińcu wykazał biskup krakowski w 1235 r. W I ćwierci XIV w. Polska utraciła na rzecz Węgier obszar Górnego Spisza. Arcybiskupstwo ostrzyhomskie na Węgrzech i podlegała mu prepozytura spiska podjęły starania o wcielenie tego obszaru do jurysdykcji kościoła węgierskiego. Obie strony wszczęły długotrwały proces w tej sprawie w Stolicy Apostolskiej (w Awinionie) w I połowie XIV wieku. Dwukrotnie wyrok sądu papieskiego był korzystny dla diecezji krakowskiej (1332, 1342 r.), jednak utrata władztwa politycznego ze strony Polski przesądziła także o utracie wpływów kościelnych i prepozytura spiska objęła rządy na spornym terytorium /1/.

W 1412 r. Polska odzyskała dominium lubowelskie (dawny okręg podoliniecki), a nadto otrzymała tzw. trzynaście miast spiskich. Przejęte terytorium (w formie prawnej nigdy nie wykupionego zastawu) ukształtowało się jako polskie starostwo spiskie (tzw. niegrodowe, czyli królewszczyzna) z siedzibą na zamku w Starej Lubowli. Po okresie reformacji pozyskanie dziedziczne urzędu starosty spiskiego przez katolicką rodzinę Lubomirskich herbu Śreniawa (od 1591 r.) ułatwiło rekatolizację Spisza w granicach politycznych Rzeczypospolitej. Trzynaście miast pozostało pod jurysdykcją prepozytury spiskiej, natomiast dominium lubowelskie na początku XVII wieku wróciło do diecezji krakowskiej. Obszar ten tworzył dekanat spiski w ramach archidiaconatu sądeckiego diecezji krakowskiej /2/. Składał się z trzech parafii miejskich (Stara Lubowla, Podoliniec, Gniazda) i trzech parafii wiejskich (Nowa Lubowla, Hobgart, Drużbaki Dolne z filią w Drużbakach Górnych). Parafianie w większości rekrutowali się ze społeczności polskiej, a w trzech parafiach — częściowo niemieckiej. Kler był wyłącznie polski. Dekanat spiski w całości swego życia religijnego był ściśle zintegrowany z pozostałym terenem diecezji krakowskiej. W 1769 r. polskie starostwo spiskie zostało anektowane przez Dom Habsburski na rzecz Korony Węgierskiej. W 1786 r. w okupowanej przez Austriaków Galicji powołano diecezję tarnowską i oddano jej także dekanat spiski. Rok później (1787), decyzją władz austriackich dekanat spiski (czyli parafie okręgu lubowelskiego) został wcielony do diecezji spiskiej, erygowanej nieco wcześniej w 1776 r. W taki sposób ustała jurysdykcja Kościoła polskiego na Spiszu. Archidiecezja krakowska objęła parafie tej części Zamagurza (Spisz północno-zachodni), które włączono do Polski w 1920 roku, na podstawie ustaleń bulli papieskiej z 1925 roku. Po przerwie okupacyjnej ten stan prawny został odnowiony i trwa do dziś. Natomiast parafie okręgu lubowelskiego (Spisz północno-wschodni) od 1787 roku nieprzerwanie podlegają już diecezji spiskiej.

Przypisy

1. T. M. Modelski, *Spór o południowe granice diecezji krakowskiej od strony Spiszą*, Zakopane 1928; S. Sroka, *Az esztergomi es a krakkoi puspok viddja a 14 sz. első feleben*, „Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, Regnum”, 1994, nr 1-2; Tenże, *Cirkevny konflikt na Spiši v prvejpolovici 14. starocia*, w: Spis v kontinuite času, Preszów-Bratysława-Wiedeń 1995; Tenże, *Z dziejów stosunków polsko-węgierskich w późnym średniowieczu*, Kraków 1995, s. 18-20, 76-79.
2. Życie religijne i organizację tego dekanatu w I poł. XVIII w. szczegółowo omawiam w pracy: T.M. Trajdos, *Dekanat spiski diecezji krakowskiej w świetle wizytacji 1728 roku*, „Nasza Przeszość”, t. 90, 1998, s. 113-156.

Mapka Ziemi Spiskiej.

Reprodukcja z książki Teofila Emila Modelskiego
Spory o południowe granice diecezji krakowskiej od strony Spiszą, wiek XII do XVIII.
 Zakopane 1928 r. Nakładem Muzeum Tatrzańskiego